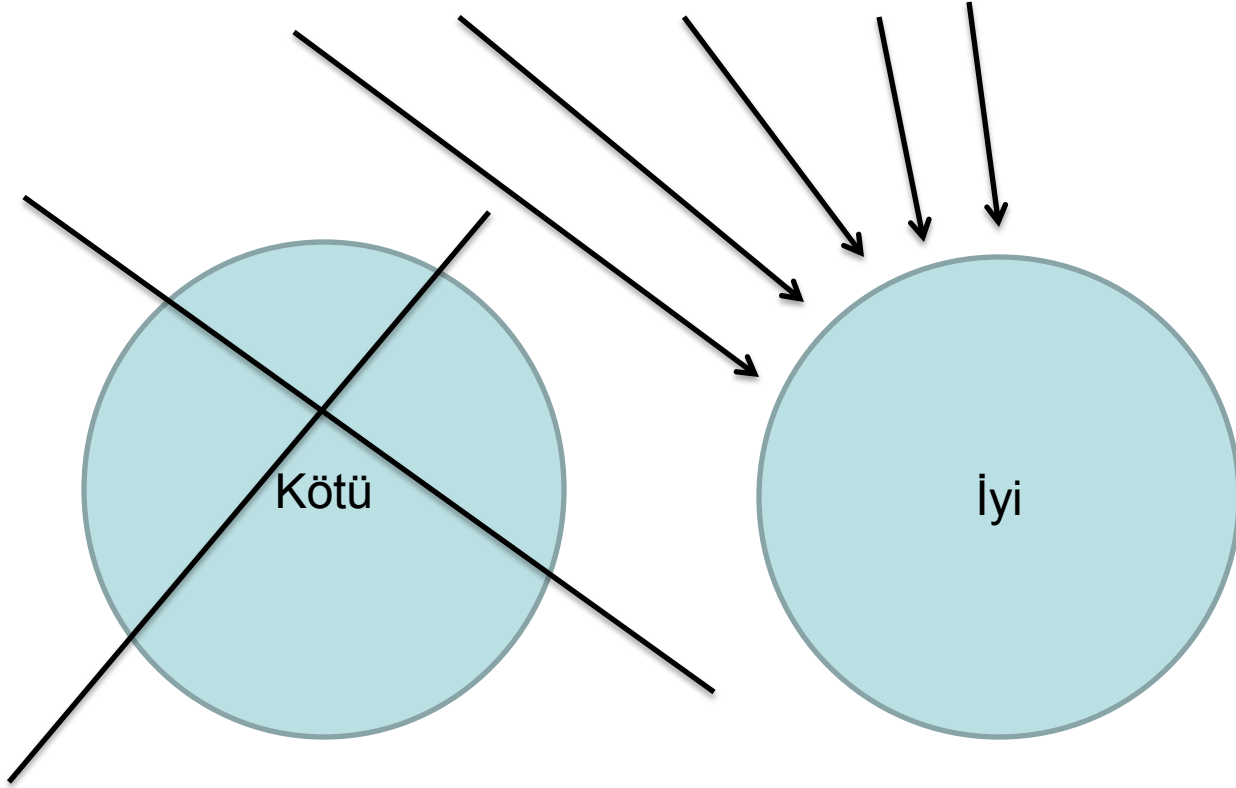

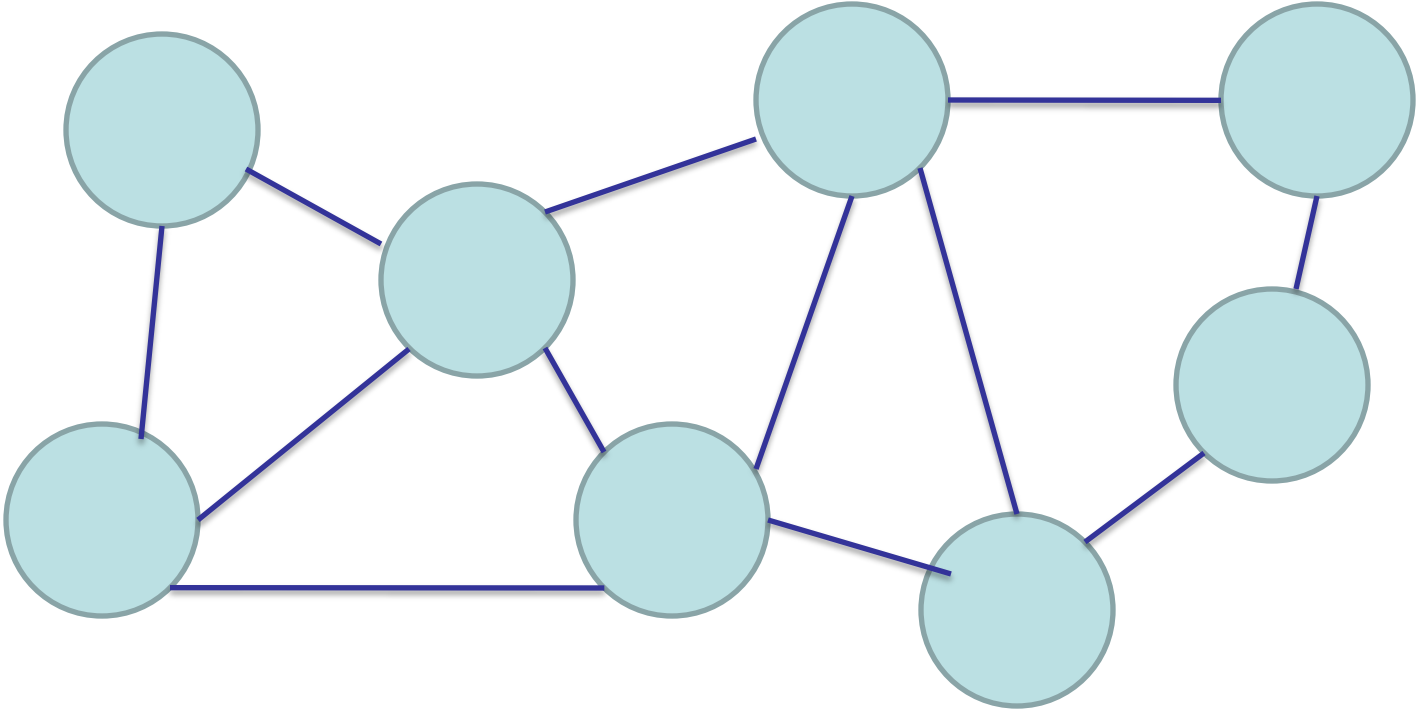
Temel Etik Kavramlar

Prof. Dr. Sibel ERKAL İLHAN

İnsanlık Tarihi

İnsanları toplum olarak bir arada tutan

Etik değerlerin özüne yerleşmiş olan iyiyi
arayış ve kötülükten kaçış

Değerler

- Değer obje ve kavramlara yüklenen farklı önem ya da anlamdır
- Değer kullanılan içeriğe göre farklı anlam taşır:

Etik değer

Maddi değer

Mesleki değer

İnsan ETİK değerleri olan
canlıdır

Bir insan olarak etik değerlere
sahiplenme ve onları yaşama
geçirme ölçüsünde “değerli” bir
insan oluruz.

Değerlerin özellikleri

- İstek, ülkü ya da amaçları gösterir:
İnsanlar hırsızlık yapmasınlar
- Davranışların kaynağı, gerekçeleri ve yargılayıcıdırlar:

Sokak çocuklarına yardım etmek,
yardımsever olmanın iyi bir tutum
olmasıyla ilgilidir

Değerlerin özellikleri

- Değerler obje ve kavramlarla tarif edilip açıklanır, kendisi soyuttur
- İnsanın köklü-yerleşik inançlarıdır
- Uygulamada tam olarak gerçekleşemeyebilir
- Biz fark etmesek te vardır

Değerlerin özellikleri

- Varlığı tutum ve davranışlarla ortaya çıkar, ölçmek mümkün değildir
- İnsan-çevre ilişkisini düzenler
- Kişiliğin belirleyicisidir
- Benimsediğimiz değerler karar vermemizi yönlendirir

Deontoloji

- Eski Yunanca'da “deonto” görev, yükümlülük
- “logia” bilgi, bilim
- “yükümlülükler bilgisi”
- Kişinin üzerine düşen yükümlülükleri bilmesi

Etik

- **Etik-töre bilimi.** Etik terimi Yunanca “*ethos*” yani “töre” sözcüğünden türemiştir.
- Günümüzdeki anlamı: insan tutum ve davranışlarının iyi ya da kötü yönden değerlendirilmesidir.

İyi nedir?

- Haz
- Mutluluk
- Ödevi yerine getirmek
- Etik çelişen isteklerin, ya da istenen iyiler konusunda bireylerin çatışmalarını çözümlenecek ilkelerin belirlenmesi sürecine ilişkin tartışmalar üzerine odaklanmıştır.

Tıp Etiği-Biyoeetik

- **Tıbbi deontoloji:** tespit edilmiş kuralların aktarılması ve onlara uyulması,
- **Tıbbi etik-biyoeetik:** Mevcut ilke ve kuralların analizi, yorumlanması, yenilerinin eklenmesi, sağlık çalışanlarının ödev ve yükümlölükleri, felsefi temellendirme, özel tıbbi olgular üzerinde çalışılması

Ahlak

- **Ahlak:** Türkçe'de ahlak, Latince'de "moral" sözcüğünün karşılığıdır.
- Ahlak toplumdan topluma değişen, hatta aynı toplum içinde değişebilen bir kavramdır.
- Her toplumda değişebilen gelenekler, alışkanlıklar, töreler, örf-adetler, tabular, yaşam biçimleri gibi alanlardaki tutum ve davranışlardır.

Günlük Yaşamda Etik

- Bir arkadaşınız ile sözleştiniz ve gelmedi
- Arkadaşınız **yalancı** bir insandır
- **Yargımız: YALANCILIK**
- **Yalancı olarak ünlenen kişinin , bu durumu kolay kolay değiştiremeyeceğidir.**

- Herhangi bir etik yargı ve değerlendirmenin kişiler üzerindeki etkisi son derece ağır ve kalıcıdır.
- SONUÇ: etik değerler görecelidir.

Evrensel örnekler

- Dünyaca bilinen kötü tutum ve davranışlara örnekler
- Etik değerler evrenseldir

Felsefede etik

- İnsan davranışlarını yönlendiren, kaynağını nereden almış olursa olsun bir takım yasa, kural, ilke hatta varlığı bile çoğu kez zor anlaşılan bazı sınırlama ve kurallar vardır.
- Etik, felsefenin bir dalıdır.
- İnsan tutum ve davranışlarının incelenmesi eski felsefi bir etkinliktir.

İnsanların tartıştıkları konular

İyi ve kötü

İnsan ilişkilerinde etik değerlere ait araştırmalar M.Ö 6. ve 7. yy da başlamıştır

Bu dönemde Ege Denizi çevresinde eski Yunan kültürünün filozofları etik değerleri incelemeye ve araştırmaya başlamışlardır.

Filozof Sokrates (MÖ 469-399)

- Etik değerleri geliştirmek için en çok uğraşanlardan biridir.
- Karanlık ortaçağ başlıyor.
- İnsanoğlunun uyanması MS 12-13. yy'la kadar devam eder.
- Rönesans başlar
- 19. 20 yy'da bilim ve teknolojide çok hızlı gelişmeler var.

Tıp ve Etik

- Hekimler ileri düzeyde etik sorumluluk yüklenmişlerdir.
- Bu işin öncülüğü eski Yunan hekimi Hipokrat (MÖ 460-370)
- Hipokrat andı
- Avrupa'da 10.yy'dan itibaren üniversitelerin kurulması ve sistemli bir tıp eğitiminin başlaması bir denetleme mekanizmalarını harekete geçirmiştir.

Tıp ve Etik

- Sağlık personeli-hasta ilişkileri
- Sağlık politikaları
- İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar
- Genetik alışmalar
- Ötenazi tartışması
- Organ nakilleri
- Yapay döllenme

Yeni tıp olguları karşısında yeni değerlerin geliştirilmesi, her türlü tıbbi uygulamanın koşulsuz, rastgele ve biliçsizce yapılmaması gerekmektedir.

Tıp etiğinin doğuşu

- Bugün anladığımız hekim-hasta ilişkisi Hipokrat ile başlamıştır.
- Onun zamanında tıp hizmeti verecek hekimlerin belli bir anlayış çevresinde örgütlenmesiyle, tıp içsel bir denetim mekanizmasına da kavuşmuş oldu.
- Hipokrat hekimleri toplum içerisinde ayırt edilebilir , özel kimlikli kişiler olarak bir araya getirmek istemiştir.

Hipokratın ortaya koyduğu etik ilkelerin üç kaynağı

- Kozmojenik dünya görüşü
- Sokratik ahlak felsefesi
- Toplum yaşamındaki kuralları

Kozmojenik dünya görüşü

- Yunan felsefesinin doğduğu dönemde insanoğlu düşünceyi ve akli kullanarak dünya, evren, insan üzerine odaklanmış ve soruların cevabını bulmaya çalışmıştır.
- Kozmojenik-monositik (tekçi felsefe)
- Evren (makrokozmoz) ve insan (mikrokozmoz) arasında fark yoktur. Birbirinin aynısıdır.

- Parça ve bütün sürekli etkileşim içindedir.
- Parçaları birbirine bağlayan gç sevgidir.
- Bu tür düşünce sonucu fizik dünya ile insan arasında bu özdeşlik aracılığı ile hava, su, iklim, jeoloji, coğrafya gibi fizik olaylarla, insan sağlığı arasındaki ilişkiler önem kazanmıştır.

Sokraste etik

- Etik değerler üzerine yoğunlaşmıştır.
- Kavram ve değerlerin göreceli olduğunu iddia etmiştir.
- Hipokrat sokratesin etik değerlerini hekimler adına sahiplenmiştir. Felsefeye uygun gelen her şey tıbbı da uygulanabilir demiştir.
- Ancak bu ilkelerin nasıl hayata geçirileceği açıklanmamıştır.

Toplum hayatındaki kurallar

- Hipokrat yaşadığı toplumdaki değerleri de göz ardı etmemiştir.
- Sır saklama olgusu tapınak tıbbının bir özelliğidir.
- Hipokrat andında düşük yaptırımama ve mesaneden taş alma eski kültürlerin yansımalarıdır,
- And tanrılara adanmıştır

Tıpta Etik Kodlar

- Sağlık alanında tutum ve davranışların nasıl olması gerektiğini belirten yazılı metinlerdir.
- Kod: belli bir ülke içindeki insanların nasıl davranması gerektiğini belirten yazılı kurallardır.
- “İyi” olarak nitelendirilen etik ögeler, alışkanlık, kural, ilke ya da standartlar biçiminde dile getirilir.

Alışkanlık

- Alışkanlık:Aynı durumda aynı biçimde aynı şeyi yapmaktır.
- Farkında olmadan aynı şekilde davranabiliriz.

Kural

- Kural, alışkanlıkla aynı içeriktedir.
- Ancak kuralı uygularken bilincinde oluruz, alışkanlıkta kendiliğinden yaparız.
- Kurallar kişiye seçme ve yargılama fırsatı vermez.
- Kişi önceden belirlenmiş kurallara tüm haliyle uymak zorundadır.

İlkeler

- İlkeler, kuralları değerlendirme/doğrulama yetkinliğine sahiptir, davranış biçimini belirlemez, kişisel sorumluluğu vurgular.
- İlkeler daha genel ve daha temeldir.
- Aynı ilkeye bağlı kalarak az ya da çok farklı davranışlar göstermek mümkündür.

Standartlar

- Standartlar, istenen davranışların sergilenmesi, istenmeyenden kaçınılmasına rehberlik eder.

Kodlar ve Yasalar arasındaki ayırım

- Bu ayırım yaptırım açısından değerlendirilebilir
- Yasal yükümlülüklerin temel özelliği dışsal cezai yaptırımlar içermesidir.
- İlke düzeyindeki etik kodların dışsal yaptırım gücü yoktur. İçsel yaptırım gücü vardır.

İlk Etik Kod Hekimlik Alanındadır

- Hammurabi yasaları: MÖ, 1800
- Hipokrat andı
- Hemşirelik/Ebelik andı
- Hemşirelik/ebelik etik kodları
- Hekimlik etik kodları
- Hasta hakları (Dünya Tabipler Birliğinin yayınladığı)

Ebelik Andı

- Yaşamın temel değer olduğunun bilincinde insanlığın yararına her türlü girişimi destekleyeceğime,
- Bireye kendi sağlığı için sorumluluk kazandıracağıma
- Anne, yenidoğan, aile ve toplum sağlığının geliştirilmesi, korunması, tedavi ve rehabilitasyonunda din, renk ve ırk ayırmaksızın en iyi bakımı sunacağıma,
- Yaşam boyu öğrenmeyi hedefleyerek bakımın kalitesini arttıracığıma,
- Meslektaşlarımı, ekip üyelerini ve diğer bireyleri mesleki rollerim içinde destekleyeceğime ve onlarla işbirliği yapacağıma,
- Ebelik mesleğinin onurunu korumak için mesleki yasal ve etik ilkelere bağlı kalacağıma
- And içerim...

Ülkemizde Etik Kod

- Yazılı metin son derece sınırlıdır.
- Deontoloji Tüzüğü
- Hekimlik Andı
- Organ aktarımı yasası
- Nüfus planlaması hakkında kanun
- Yapay dölleme ile ilgili yasalar
- İlaç araştırmaları hakkında yönetmelik
- Hasta hakları yönetmeliği